

Dorpskerk ('Doarpstsjerke') te Rottevalle

Geschiedenis

Rottevalle is ontstaan op de plek waar de drie gemeenten: *Smallingerland*, *Tytsjerksteradiel* en *Achtkarspelen* elkaar raken. Het oude riviertje *de Lits* heeft daarbij een wezenlijke rol gespeeld daar Rottevalle zijn bestaan dankt aan de verving die vooral vanaf het begin van de 17^e eeuw in toenemende mate plaatsvond. De turf werd hoofdzakelijk via *de Lits* afgevoerd. Rottevalle is een betrekkelijk jong dorp; in een oud verkoopcontract uit 1680 komt de naam Rottevalle voor. Aangezien een oude kaart uit die periode nog maar een paar huizen toont, zal het dorp waarschijnlijk niet veel vroeger dan in het jaar 1680 zijn ontstaan. De naam Rottevalle roept de associatie op met een rattenval. In het lexicon van Friese plaatsnamen wordt met de naam een turfgraversnederzetting bedoeld. Op een kaart van rond 1700 wordt een deel van het huidige dorp *Rotteval* genoemd en een ander deel *Kattegat*, wat als tegenhanger van de dorpsnaam kan worden beschouwd. Aangezien het dorp ontstond bij een sluis in *de Lits* lijkt het dat de naam - oorsprong rattenval - een metafoer is voor de sluis die daarop heeft gelegen. Deze naam wordt ook wel gebruikt voor andere sluisjes in Friesland.

In het kort iets over Kloosterven en de Compagnons

Bij de hervorming in 1580 werd de provincie eigenaar van alle venen die de kloosters in eigendom hadden. Rond Rottevalle waren dit de venen van het *Buwe klooster 'Maria's Graf'*, het *Gerckes klooster 'Jeruzalem'* en het klooster *Smalle Ee 'Smelne'*. De provincie verkocht de kloosterven en aan een aantal vermogende heren. Het illustere gezelschap van acht eigenaren besloot in 1645 een compagnonschap te vormen met de naam '*Sociëteit ende Compagnie*'. Deze heren Compagnons verkochten de venen aan veenbazen maar bleven zelf eigenaar van de ondergrond. De veenbazen exploiteerden het veen voor eigen rekening. Dit proces duurde de gehele 18^e eeuw, maar moest eindigen toen de laatste venen afgegraven waren. Daardoor zagen de Compagnons hun inkomsten steeds verder afnemen terwijl de onderhoudskosten voor de vaarten, wijken, bruggen en vallaten op hetzelfde niveau bleven. Uiteindelijk werd in 1808 besloten om het compagnonschap, 163 jaar na de oprichting, te ontbinden. Toen er geen onderhoud meer werd gepleegd, kwamen de grondgebruikers en andere belanghebbenden in actie om te bezien hoe het onderhoud voortgezet kon worden. De materie bleek uiterst gecompliceerd en weerbarstig, gezien de ligging in drie gemeenten. Ook was Rottevalle aanvankelijk ondergebracht bij vier dorpen. Vele partijen, vaak met tegenstrijdige belangen, speelden hun rol. Uiteindelijk is in 1813 een nieuwe compagnie opgericht die vanaf haar ontstaan een belangrijke rol in het dorp heeft gespeeld. Door de jaren heen kreeg Rottevalle steeds meer een zelfstandig karakter en in 1943 is het dorp definitief ondergebracht bij één gemeente, nl. bij de gemeente *Smallingerland*. Rottevalle heeft door zijn ontwikkeling een geheel eigen dorpskarakter gekregen. Het is een dynamisch dorp met tal van verenigingen en activiteiten. Door de inzet van de bevolking voor de verbetering van het woon- en leefklimaat werd Rottevalle in 1953 aangewezen als voorbeeldorp.

Een korte geschiedenis van de *Doarpstsjerke*

In het centrum van het dorp staat op een verhoogd kerkhof de in 1724 gebouwde voormalige hervormde kerk. Aanvankelijk behoorden de Hervormde leden van Rottevalle bij de kerk van Opeinde. In het begin van de 18^e eeuw was Rottevalle zodanig gegroeid, dat men zelf over een kerk met consistorie en pastorie wilde beschikken. Het geld voor de bouw moest door de inwoners zelf worden opgebracht. Maar omdat de meeste Rottevallers: (citaat) "mensen zijn die met hun handen de kost verdienen en dus onvermogen zijn, zijn zij niet in staat dit grote werk tot een gelukkig einde te brengen". Er werd dan ook al een tijdje gespaard door de eigen inwoners en er werden giften ontvangen van onder andere de Grytman van Achtkarspelen. Hij gaf 100 gulden en Dirk Gerbens gaf een stuk land. Maar het schoot onvoldoende op en daarom werd er bij Gedeputeerde Staten van Friesland toestemming gevraagd en verkregen voor het houden van een collecte. In het najaar van 1724 en in het voorjaar van 1725 werd in heel Friesland en ook in Groningen gecollecteerd. Omdat er nog steeds onvoldoende geld beschikbaar was, lukte het uiteindelijk om ook van de burgemeester van Amsterdam toestemming te krijgen om in deze stad te collecteren tot een bedrag van 2.000 gulden. De collectanten Bernardus Rommerts, diaken, en Tadeus Liebes, schoolmeester, gingen samen op pad en namen ook gelijk Broek in Waterland en Haarlem mee. De mannen kwamen met 2127 gulden thuis. Hare Hoogheid de Vorstinne Maria Louise van Hessel Kassel, de weduwe van Johan Willem Friso en de Hoogmogende Heren van de provincie Friesland gaven 178 gulden. Uiteindelijk was er genoeg geld om de bouw, die in 1724 begon, te betalen. Wanneer in april 1726 de bouwrekening wordt afgesloten, resteert er zelfs een positief saldo van 31 gulden. Er is 7060 gulden voor de bouw uitgegeven en in totaal 7091 gulden ontvangen.

De kerk is een sober gebouw van het type *zaalkerk*, met een vrij kleine klokkentoren met uurwerk. Het kerkgebouw heeft geen bijzondere stilistische kenmerken, waardoor '*Ambachtelijk-traditioneel*' de meest voor de hand liggende stijlbenaming is. Het kerkje is opgetrokken in schone baksteen vanuit een rechthoekige plattegrond met hierop aansluitend een drizijdig koor dat naar het oosten gericht is. De kerk staat onder een, met gesmoorde Hollandse pannen, gedekt zadeldak. De gevels

zijn voorzien van rondboogvormige gevelopeningen en schieters. De voorgevel wordt bekroond door een vierkante met leien in maasdekking beklede klokkentoren met galmgaten in alle zijden en een uurwerk met het jaartal 1980 op de wijzerplaat. De toren heeft een ingesnoerde octogonale spits die eveneens is gedekt met leien in maasdekking. In de toren bevindt zich een klok uit 1722, gemaakt door de Amsterdammer klokkengieter Jan Albert de Grave.

Een aardig detail vormen de twee windwijzers: op de torenspits staat zoals meestal een haan als symbool van opstanding en waakzaamheid; op het nokeinde van het kerkdak staat een paard dat refereert aan het agrarisch verleden.

Het interieur van de kerk oogt, door de grote lichtinval en de heldere kleurstelling van het schilderwerk, erg licht. De kerkruimte wordt gedekt door een houten tongewelf. Bij een restauratie in 1968 is de vloer van plavuizen voorzien en zijn losse banken geplaatst. Hoewel eenvoudig van uitvoering, is de tegen de oostwand geplaatste preekstoel het meest in het oogspringende interieurstuk. Deze kansel dateert uit het stichtingsjaar van de kerk. De kuip is op de hoeken voorzien van gecanneleerde pilasters. Bijzonder is dat de vervaardiger zijn naam in de kapitelen gesneden heeft: Korneelis Meinis 1724. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om de persoon die, op een uit 1764 daterende bewonerslijst van Drachten, als kastmaker vermeld wordt. Veernoemenswaardig is ook nog de bekleding van de preekstoel die nog intact is. In het laatste nr. (10 juni 2014) van *Alde Fryske Tsjerken* staat een artikel van dhr. Sytse ten Hoeve over preekstoel bekleding als oude traditie. Op de houten lezeaar ligt een kansel-Bijbel uit 1682.

Het orgel

Het *Van Dam orgeltje*, is een prachtig element in de kerk. Nadat in 1907 de laatste voorzanger, tevens koster, Gjalt Bloembergen zijn werkzaamheden had beëindigd, werd bij de diensten eerst nog gebruik gemaakt van een harmonium. Dat duurde tot 1923 maar toen moest er toch maar een echt orgel komen. Uit de z.g. *Schipperskerk* te Leeuwarden kon een in 1865 door L van Dam & Zn. gemaakt één klaviers orgel worden overgenomen. In 2000/2001 is het huidige orgel gerestaureerd.

Dispositie

Manuaal: Bourdon 16' [discant], Prestant 8', Holpijp 8', Octaa 4', Fluit 4', Octaaf 2', Cornet 3 sterk (discant). Pedaal: aangehangen. Speelhulpen: Forte-piano inrichting (octaaf 4' en 2' en cornet).

Thans is de kerk, samen met het kerkhof, een beschermd rijksmonument. In het eerste decennium van deze eeuw is er veel onderhoud aan de kerk gepleegd. Zo werden de kerkmuren opnieuw gevoegd, werden het dak en de toren gerestaureerd en werd de kerk ook van binnen aangepakt. De kerk bevindt zich derhalve in een goede staat van onderhoud.

Door de fusie tussen de Hervormde en Gereformeerde gemeente in mei 2011, was de kerk niet langer alleen van de Hervormde gemeente. De kerk is op 26 mei 2011 overgenomen door de Stichting *Alde Fryske Tsjerken* en wordt vanaf die datum de *Dorpskerk/ Doarpstsjerke* genoemd.

Een plaatselijke commissie zorgt voor het beheer.

augustus 2014

Sytske Kooij - Jacobsma

Literatuur:

- *De Rottevalle troch de ieuwen hinne*, 1985 en deel 2, 1910
- *Een kleine geschiedenis van Rottevalle*, 2009
- *Smelne's Erfskip, Het erfgoed van Smalingerland*, 2000
- *Friese Preekstoelen*, S. ten Hoeve
- *Lexicon van Friese plaatsnamen*, Karel F. Gildemacher